

Живко ЖЕКОВ

**Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“,
България**

ВЪСТАНИЕТО НА АНДРИСК В КОНТЕКСТА НА РИМСКАТА ЕКСПАНЗИЯ НА БАЛКАНИТЕ

Zhivko ZHEKOV

St Cyril and St Methodius University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

THE ANDRISCUS REVOLT IN THE CONTEXT OF THE ROMAN EXPANSION IN THE BALKANS

With the conquest of ancient Macedonia by the Romans, the first stage of the Roman expansion in the Balkans came to an end. A period of lull followed, which was briefly interrupted by a new advance of the expansion between 149 and 146 BC. The subsequent establishment of the provinces of Macedonia and Achaëa launched a new phase of Roman policy in the region, which was aimed at strengthening the conquered positions and at a temporary cessation of the Roman expansion in the Balkans. A detailed analysis of the causes and events related to the preparation and development of an uprising led by Andriscus is important, because it will make it possible to trace the attitude of the Romans towards these events, this person and the actions taken by him, which in turn allows to detect trends and dynamics in them in terms of the goals and methods followed by the Romans in their expansion in the Balkans during the period under review.

Keywords: Andriscus; revolt; Macedonians; Romans; ancient Macedonia; Balkans.

След катастрофата при Пидна през 168 г. пр. Хр. съдбата на Антична Македония е предрешена. Персей не разполага с ресурси да продължи съпротивата, а самите македонци вече не са готови да го следват. Страната бързо е поставена под римски контрол. На много места този процес е улеснен и ускорен от съдействието на местните аристократични и полисни елити на македонските градове от полисен тип (Hatzopoulos 1996: 43–46).

След завръщането си на обиколката из Елада Луций Емилий Павел заповядва на македонските аристократи да се съберат в Амфиполис, за да изслушат решенията на десетте римски легати. В определения за целта град са призвани по десет представители на всеки македонски град. Те са длъжни да се явят с всички намиращи се под техен контрол финансови средства и писма на Персей. Така победителят си осигурява максимална представителност от страна на победените (Gruen 1982: 257–259; Rubinsohn 1988: 142–143).

През пролетта на 167 г. пр. Хр. в Амфиполис пред представители на много елинистически държави и на македонците са обявени решенията на римляните относно съдбата на победените. Назначената от сената колегия от десет

сенатори разделя Македония на четири отделни напълно самостоятелни и независими една от друга области (Larsen 1949: 75–87; Rubinson 1988: 142–143; Katsari 2008: 32–36).

Първа македонска област включва земите влизали в състава на Македония при Персей разположени между реките Стримон/Струма и Нестос/Места (Meloni 1953: 409–427). Фактически териториите разположени по егейското тракийско крайбрежие южно от планината Родопи между долните течения на тези две реки (Walbank 1979: 434–435). Към нея са добавени земите владени от македонците по егейското тракийско крайбрежие източно от долното течение на р. Нестос (Parazoglou 1988: 53–80), но без най-големите и стратегически разположени елински апойкии в този регион: Абдера, Маронея и Енос. Към тази област са добавени и областта Бисалтия намираща се западно от долното течение на р. Стримон и град Хераклея Синтика с неговата хора (Liv., XLV, 29, 5–6). Административен център на цялата първа област е град Амфиполис, който има изключително изгодно стратегическо разположение и фактически контролира цялата пътна инфраструктура в западната част на Егейска Тракия (Liv., XLV, 29, 9).

Втора македонска област е разположена между долните и средни течения на реките Стримон и Аксиос.¹ Към нея са прибавени земите на пеоните разположени по горното течение на р. Аксиос и източно от него (Liv., XLV, 29, 7). Този регион включва и Халкидическия полуостров с разположената там силна крепост Касандрия (Liv., XLV, 30, 4). Административен център на втора област е град Тесалоника/Солун (Liv., XLV, 29, 9).

Трета македонска област включва земите на бившата Долна Македония. Към нея са присъединени и земите на пеоните по горното течение на р. Аксиос, които се намират западно от тази река. В нейния състав влизат градовете Едеса и Берей (Liv., XLV, 29, 8). Административен център на областта е Пела бившата столица на Македония (Liv., XLV, 29, 9).

Четвърта македонска област включва по-голяма част от територията на Горна Македония (Liv., XLV, 29, 9). В нея влизат бившите горно македонски области Елимиотида, Еордея, Линкестидата, Тимфея, Пелагония и земите на илирийското племе антинтани разположени по границата с Пелагония (Liv., XLV, 30, 6–7). За административен център на тази област е обявен град Пелагония (Liv., XLV, 29, 9). Единствено Орестидата от бившите горномакедонски области остава извън четвърта македонска област.

Стремейки се към абсолютно обособяване на новите региони. Римляните забраняват сключването на бракове между жители от различни области по този начин е предотвратена възможността от сключването на съюзи между аристократите от различните райони, което цели да предотврати евентуални опити за обединяване и освобождаване от римски контрол. Забраняват се също така търговските контакти между тях (Liv., XLV, 30, 2). Така фактически се

¹ Както вече се посочи по-горе от нея следва да се изключат Бисалтия и територията на град Хераклея Синтика.

разрушава изградената през IV – III в. пр. Хр. търговска инфраструктура на Македония. Невъзможността да търгуват помежду си неизбежно ще наложи ориентация на търговските връзки към външни контрагенти, което във времето неизбежно ще доведе до почти пълна икономическа изолация на отделните македонски региони един от друг (Zahrnt 2010: 19–24). Тази тенденция е до-развита със забраната да се придобива недвижима собственост в друга македонска област (Liv., XLV, 29, 10).

Римляните забраняват на победените да разработват златните и сребърни рудници разположени на тяхна територия (Rubinson 1988: 143). Позволява им се да добиват само медна и желязна руда (Liv., XLV, 29, 11). Забраната за добив на злато и сребро фактически връща икономиката на македоните с векове назад. Тя ликвидира възможността в бъдеще те да натрупват финансови резерви, а без наличието на такива воденето на война е невъзможно, което де факто означава, че те никога няма да могат да възстановят своята независимост (Hammond 1989: 378–381). Данъците са намалени наполовина в сравнение с тези плащани през управлението на Персей. Този ход на победителите цели да намали в известна степен недоволството на македоните от фактическото ликвидиране на тяхната държавност.

Луций Емилий Павел забранява на македоните да исчат гори за корабостроителен материал, както за собствени нужди така и за износ или даването на разрешение за подобна сеч на чужди контрагенти. Областите, които имат външни граници получават право да ги охраняват със собствени гранични отряди (Liv., XLV, 29, 14). Забраната да се сече дървен материал за кораби цели да предотврати възможността македоните в бъдеще да могат да построят собствен флот. Включването в нея на чужденци е предпазна мярка от страна на победителите, която цели да предотврати износа на подобен стратегически ресурс към враждебни на тях държави в региона, но също така по този начин се ограничават и икономическите възможности на самите македони, защото износът на дървен материал за строеж на кораби е една от основните експортни стоки на Антична Македония.

В историографията са лансирани много и различни хипотези, защо римляните не превръщат победената страна в провинция, а избират този нетрадиционен подход. В повечето случаи акцентът в анализа се поставя върху борбите между доминиращите сенаторски групировки и техните различни виждания относно развитието на римската провинциална организация. Този подход е изначално погрешен. Борбите между лидерите в сената и техните фракции разбира се оказват влияние върху крайното решение на римляните, но доминиращи в случая са външнополитически съображения и конкретната стратегическа ситуация в Източното Средиземноморие и Балканите в частност (Hammond, Walbank 1988: 563–669).

Първият и основен проблем, който стои пред римляните е да намерят такава форма на взаимоотношения със своите външнополитически партньори в региона, която да не ги настрои и обедини всички срещу Рим. Те трябва да убе-

дят елинските полиси и елинистическите държави, че целта на римляните не е да ги завладеят и превърнат в провинции, а напротив да постигнат справедлив мир. Този подход се налага, защото сенаторите съзнават много добре, че те не могат да се ангажират с продължителни военни кампании на изток преди да се справили окончателно с Картаген и потушаването на въстанията в Иберия. Две задачи, които римляните не успяват да решат в продължение на няколко десетилетия, но отлагането на които да безкрайност е невъзможно.

Разгледана в този контекст формулата, която избира Рим е компромисна. Македония не е превърната в римска провинция, но де факто е унищожена като държава. Създадените четири македонски области са поставени под римски протекторат. Те нямат право да водят самостоятелна външна политика, плащат данък на своите победители, което практически означава, че Рим се връща към една от старите си практики на неравноправни съюзи, чрез които де факто превръща своите съюзници фактически в поданици. Тази практика е широка използвана от римляните в хода на техните завоевателни кампании в Италия през V–III в. пр. Хр.

Разделянето на Антична Македония на четири автономни области под римски протекторат предизвиква недоволство сред част от аристокрацията на македоните свързана с династията на Антигонидите, но в същото време намира подкрепа сред тази част от аристокрацията, която е враждебно настроена към тази династия, а репресиите на Филип V в последните години от неговото управление срещу представители на аристокрацията показват, че тези настроения са широко разпространени сред нея. Тази част от аристократите, която подкрепя римляните се възползва максимално от новата ситуация и успява с тяхна помощ да овладее управленските институции в четирите автономни области, което естествено предизвиква недоволството на тези представители на македонския елит, които са отстранени от властта. Вероятно около 162/1 г. пр. Хр. в Антична Македония избухват безредици (Polyb., XXXI, 2, 12), които впоследствие довеждат до избиването на част от македонските аристократи от някои си Дамасип, в крепостта Факос, която се намира близо до Пела (Polyb., XXXI, 17, 2). Липсват яснота относно мотивацията на Дамасип, който след този акт на насилие бяга със семейството си от Антична Македония и постъпва на служба при Птолемей VIII Евергет II Фискон, а последния разчита с римска помощ да получи част от Египет (Walbank 1979: 485). Възможно е Дамасип да действа по инициатива на римляните, но е възможно и противоположната хипотеза. В случая по-важна е констатацията, че ситуацията в автономните области на македоните е нестабилна и проримски настроените аристократи, които ги управляват не са способни да ги контролират напълно, което от своя страна означава, че те не могат да гарантират тяхната трайна проримска ориентация. Възможно е разбира се тази нестабилност да е провокирана от самите римляни, което от своя страна създава основания и поводи на римският сенат да търсят решения в посока превръщането на Антична Македония в римска провинция, което значително би стабилизирало римските позиции на Балка-

ните, но разбира се подобен акт от страна на сената ще доведе и до засилване на антиримските настроения на Балканите, което принуждава римляните да действат внимателно и да търсят допълнителни поводи за окончателното включване на автономните области на македоните в римската провинциална организация.

Финалният етап в развитието на македонската държавност е поставен с въстанието на Андриск известно още в античната наративна традиция и като Четвърта Македонска война (Oros., IV, 22, 1; Rubinsohn 1988: 141)². Водачът на въстанието е спорна фигура. Повечето антични автори са единодушни, че той е самозванец, който се обявява за Филип син на Персей и Лаодика от династията на Селевкидите. Според византийският историк Зонара, който преразказва „Римска история“ на Дион Касий самозванецът Андриск е родом от град Адрамитион в Мала Азия. Външно той много приличал Филип сина Персей и поради тази причина решил да се представя за него (Zonar., IX, 28 Dindorf, II, p. 329, 25–28; Flor., II, 14, 3). Диодор Сицилийски разказва, че Андриск е служил като наемник във войските на селевкидския базилевс Деметрий I Сотер управлявал от 162 до 150 г. пр. Хр. Объркването в античната наративна традиция относно ранната кариера на Андриск показва, че още в античността липсват сигурни данни относно неговия произход (Rosen 1998: 119–121).

Цялостният анализ на античната наративна традиция позволява да се предложи следната работна хипотеза относно неговата ранна кариера до началото на въстанието срещу римляните. Той е син на занаятчия от малоазийския град Адрамитион занимаващ се с обработката на вълна (Lucian, Adv. Indoct., 20; Amm. Marc., XIV, 11, 31). Вероятно от желание за приключения и бързо забогатяване младия Андриск напуска родния си град и става наемник във войските на Деметрий I Сотер³. Сред наемниците на селевкидския базилевс вероятно има и такива участвали в Третата Македонска война, които познават лично Персей и неговия син Филип, на тях им прави впечатление голямата прилика между Андриск и сина на последния базилевс на македоните. Те започват да се шегуват с тази прилика и така на младия наемник му хрумва идеята да се обяви за умрелия Филип, син на Персей, който е оцелял по невероятно стечение на обстоятелствата (Diod., XXXI, 40a).

Младият авантюрист заминава за Македония и се обявява за наследник на базилевсите от династията на Антигонидите. Той получава подкрепа от македонните недоволни от властта на римляните, но не успява да събере достатъчно привърженици, за да разбунтува цялата страна и е принуден да се откаже временно от своята авантюра докато не намери достатъчно средства

² Всъщност античния автор Луций Анней Флор определя войната на римляните с Андриск като Трета Македонска война (Flor., II, 14, 1), защото той не включва в своята номерация на Македонските войни първата, която явно според него е част от Втората Пуническа война.

³ Тази хипотеза се базира главно върху разказа на Диодор Сицилийски, но Флор също нарича Андриск наемник (Flor., II, 14, 3).

и съюзници (Zonar., IX, 28 Dindorf, II, p. 329, 28–30). В качеството на работна хипотеза може да се допусне, че тази първа акция е инспирирана и подкрепяна тайно от Деметрий Сотер, който се опитва по този начин да отклони вниманието на римляните от себе си. В подкрепа на тази версия може да се посочи следващия ход на самозванеца, той се обръща за помощ към този селевкидски базилевс, което предполага предишни контакти между тях. Аргумент в тази посока е и факта, че преди да се обяви за Филип, Андриск е наемник на служба при Деметрий Сотер. Последният не е очарован от опита на неговото тайно протеже да го въвлече в открит конфликт с римляните, което ще е неизбежен резултат, ако той подкрепи открито едно въстание в Антична Македония. Селевкидът заповядва самозванеца да бъде арестуван и го изпраща в Рим, като доказателство за своята вяроност към римляните и уверение, че не подкрепял неговите действия.

Този ход не заблуждава римските сенатори и те оставят Андриск да избяга, за да може да се разкрие напълно връзката между него и Деметрий Сотер (Zonar., IX, 28 Dindorf, II, p. 330, 1–5; Diod., XXXI, 40a)⁴. Тези събития вероятно се случват през 152 г. пр. Хр., защото в запазените епитоми на „Историята“ на Тит Ливий те са поместени в първата половина на перioxите за 48 книга, която отразява събитията от 152–151 г. пр. Хр. (Liv., Epit., XLVIII). Този първи опит за въстание на Андриск не може да се датира в 149 г. пр. Хр., защото повечето антични автори са единодушни, че след неговия провал авантюриста от Адрамитион се обръща за помощ към Деметрий Сотер, а последния приключва земния си път през 150 г. пр. Хр., което автоматично датира първият опит на Лъже-Филип преди тази година.

Този първа авантюра в Македония на Андриск вероятно провокира аристократите на македоните привърженици на мира с римляните да помолят Публий Корнелий Сципион Африкански Млади да пристигне в Македония като арбитър (Polyb., XXXV, 4, 11; Rubinsohn 1988: 144–145). Отказът на последния и заминаването му за Испания е възможно да се интерпретира като съзнателна политика следвана от римския сенат за negliжиране на ситуацията в Македония, което разбира се може да се дължи на много и най-различни фактори, но е възможно да се разглежда и като преднамерена политика на сената целяща да предизвика сериозна криза на Балканите, което да позволи решителна намеса на римляните в региона и окончателното налагане на тяхната власт в зависимите им територии под формата на провинции.

В същата посока може да се разглежда и странно лесното бягство на Андриск от Италия. От античните извори остава впечатление, че той напуска Италия без да срещне никакви препятствия от страна на римляните (Rubinsohn

⁴ Тази хипотеза обяснява странното държане на римляните, които фактически оставят на свобода един метежник, който във всеки един момент може да застраши техните позиции на Балканите.

1988: 154)⁵, което може да се обясни само с желанието на последните той да избяга и вероятно да продължи своите опити за вдигане на въстание в Македония. След напускането на Италия младият авантюрист се насочва към Мала Азия. Там той започва да разпространява легендата, която измисля за своя произход. Според нея Персей страхувайки се, че сина му ще бъде убит от римляните го дава тайно на един критянин, който да го отгледа, като свои син. На смъртния си одър неговият втори баща му разкрива истината (Liv., Epit., XLIX). В потвърждение на думите си предава на Андриск запечатано послание, в което се съдържа информация за две съкровища укрита от Персей. Едното на стойност от 150 таланта сребро укрито на пътя към Амфиполис, а другото в Тесалоника на стойност от 70 таланта сребро (Diod., XXXII, 15, 1)⁶. С тази вече напълно разработена версия той се появява в Милет и прави опит да събере привърженици. Местните власти, които не искат конфронтация с Рим го арестуват и чакат заповед от римляните, какво да правят със самозванеца. В тази ситуация поведението на римляните отново изглежда неадекватно. Преминаващи през Милет римски пратеници заповядват на местните власти да го пуснат, защото той не представлява никаква заплаха за Рим (Diod., XXXII, 15, 2–3).

Озовавайки се за втори път на свобода авантюристът от Адрамитион решава да действа по предпазливо. Той решава първо да се легитимира използвайки помощта на бивши приближени на Персей. Следвайки тази нова стратегия Андриск търси помощта на македонца Николай, който е музикант и има връзки с бившето обкръжение на последния базилевс на македоните. Арфистът го свързва с Калипа една от бившите наложници на Персей, която впоследствие се омъжва или съжителства с Атиней от Пергам. Тя припознава младият авантюрист за Филип, син на Персей и го снабдява с финансови средства, дрехи подходящи за базилевс, двама роби. Калипа също така му съобщава, че една от дъщерите на Филип V е женена за тракийския базилевс Терес, от когото претендента може да очаква помощ (Diod., XXXII, 15, 5). Фактът, че Лъже-Филип търси подкрепа основно от населението на Милет и Пергам, едни от най-големите йонийски полиси, показва, че първоначално той разчита главно на подкрепата на елините, а не толкова на самите македонци, които както демонстрира и първият му опит, не са готови да въстанат без външна подкрепа (Helliesen 1986: 307–308).

Самозванецът се насочва към Тракия, за да потърси подкрепа от Терес носейки за него препоръки от Калипа, които следва да го легитимират пред тракийския базилевс и жена му като син на Персей. Той спира за кратко в Бизантион, където е приветстван от местните като базилевс на македоните, за което впоследствие те са наказани от Рим да заплатят голяма парична сума

⁵ Авторът в бележки 66 и 69 на посочената страница коментира различните хипотези в съвременната историография как Андриск е успял да избяга от Италия.

⁶ Сведенията за двете съкровища следва да докажат на недоверчивите, че Андриск е истински син на Персей, щом знае тайната на скритите от него съкровища.

(Diod., XXXII, 15, 6). Акламациите в един от най-големите полиси на Проливите показват, че Андриск започва да набира популярност и да печели привърженици в Тракия (Делев 2014: 136). Той е приет с почести от Терес, който го признава за базилевс и слага на главата му диадема, знак за неговата власт. Владетелят на траките му дава отряд от 100 войници и го снабдява с препоръки, които да го легитимират пред други базилевси на тракийските племена. От тях той също получава войници. Успява да убеди един от тракийските владетели Барсаба да му помогне да си върне властта над Македония (Diod., XXXII, 15, 6–7; Делев 2014: 418).

Събрал значителни контингенти от тракийци през 149 г. пр. Хр., авантюристът се насочва към Македония. Той и неговите тракийски съюзници побеждават в сражение граничните отряди на първа македонска област в района на планината Пангей или, за да бъдем по-точни, в Одомантика, както съобщава Полибий (Polyb., XXXVII, 2). Тази победа му вдъхва увереност в собствените сили и убеждава част от македоните да го признаят за свои владетел. Андриск действа бързо и развива своя успех. Командваните от него войски форсират р. Стримон и навлизат във Втора Македонска област (Делев 2014: 380). В ново сражение в земите на запад от р. Стримон той и неговите последователи разгромяват войските на тази област, след което под негов контрол в рамките на няколко месеца се оказват две от четирите македонски области. Развивайки своя успех, Лъже-Филип се насочва срещу трета и четвърта македонска област и сравнително бързо ги овладява преди римляните да успеят да предприемат каквито и да е контрамерки. Самозванецът намира широка подкрепа сред македоните, които са недоволни от отношението на римляните към тях (Walbank 1980: 43–44). Той продължава да овладява все нови територии и дори навлиза с войските си в Тесалия (Zonar., IX, 28 Dindorf, II, p. 330, 6–13).

Пасивната позиция на Рим в първите няколко месеца на въстанието е следствие от сложната геостратегическа ситуация в Средиземноморието, в която се оказват те през 149 г. пр. Хр. В продължение на няколко години от 149 до 146 г. пр. Хр. римляните са принудени да се сражават на няколко фронта, което ги поставя пред изключително тежки изпитания, но те успяват да победят всичките си противници. По границите на римската провинция Далечна Испания постепенно набира сила войната с лузитаните водени от своя вожд Вириат, което принуждава Рим да държи значителни военни сили в испанските провинции. През същата 149 г. пр. Хр. започва III Пуническа война завършила през 146 г. пр. Хр. със завладяването и разрушаването на Картаген най-големия противник на римляните в борбата за доминация над Западно-Средиземноморие (Clark 2014: 144–145). В същото време продължава да нараства напрежението между Ахейския съюз и Спарта, което също изисква засилено внимание от страна на сената, защото сред ахейците все повече се усилват антиримските настроения, което в даден момент заплашва да превърне техния коинон от главен съюзник на Рим на Балканите в противник. В тази ситуация е обяснимо, защото в началото сенаторите игнорират новините за

безредиците в Македония, очаквайки техните привърженици сред македоните да се справят сами с тази нова заплаха (Rosenstein 2012: 229–230).

Отношението на римляните към ситуацията в Македония се променя след като получават сведения за навлизането на войски на Андриск в Тесалия. В Елада е изпратен сенаторът Публий Корнелий Сципион Назика Коркул, който следва да проучи обстановката и при възможност да уреди възникналите проблеми по мирен път (Brennan 2000: 223). Изборът на легат от страна на сената показва, че те се надяват на мирно решение, защото Сципион Назика Коркул е един от най-добрите римски дипломати от средата на II в. пр. Хр. Той, след като се запознава със ситуацията на място в Елада преценява, че са необходими незабавни действия. Изпраща писмо до сената с настояване в Македония незабавно да бъде изпратена войска. Римският легат и сам предприема мерки за ограничаване на движението. По негова молба ахейците изпращат войски с помощта на които той спира напредването на македоните в Тесалия (Liv., Epit., L; Zonar., IX, Dindorf, II, p. 330, 14–20). Изпратени са пратеници и при пергамския базилевс Евмен II с искане да предостави флота си на разположението на римляните, за да могат с него да блокират македонското крайбрежие.

Сенатът реагира адекватно на известието изпратено от неговия легат и прехвърля на Балканите войска под командването на претора Публий Ювенций (Brennan 2000: 224). Подробности от тази военна кампания липсват в античната наративна традиция. Византийският хронист Зонара преразказвайки римския историк Дион Касий Кокцеан съобщава, че претора допуска грешка. Той атакува противника веднага след пристигането си в Македония. Тази привързаност е фатална. Римският командващ не успява да проучи задълбочено стратегическата ситуация и явно подценява военните възможности на противника. Мястото на битката е неизвестно, както и подробности относно нейният развой. Единственото, което знаем със сигурност е крайната победа на Андриск (Liv., Epit., L; Eutrop., IV, 13; Oros., IV, 22, 9). Той разбива римляните основните войски, на които са един легион. Срещу тях в битката се изправят войските на македоните и техните тракийски съюзници, които със сигурност многократно превъзхождат противника (Flor., II, 14, 4). Според Зонара победата на македоните е пълна и да унищожат изцяло противника им поперчва само настъпването на нощта (Zonar., IX, 28 Dindorf, II, p. 330, 20–25).

Тази победа рязко повишава авторитета на авантюриста сред македоните и събира под неговите знамена още повече войници. В същото време в редиците на въстаниците започват да се увеличават вътрешните противоречия. Част от македонските аристократи правят опит да оглавят въстанието и да поставят под свой контрол неговия лидер, което предизвиква ответна реакция от негова страна. Той започва репресии срещу тях в опит да се утвърди като едноличен вожд на движението (Diod., XXXII, 9a, 1). В случая не следва да се търси генезиса на конфликта между част от македонската аристокрация и Андриск основно по линия на социалната борба и да се правят аналогии с движението на Аристоник и хелеполитите в Пергамската базилия, каквато посока на анализ и интерпретация на този конфликт се развива в съветската историография

от третата четвърт на XX век (Мурыгина 1957: 69–84). Хелеополитите, които са основна движеща сила във въстанието на Аристоник, имат ясно изразени и прокламирани егалитариски идеи. Докато във въстанието на Андриск липсват индикации за съществуването на подобни идейни тенденции, което прави търсенето на аналогии между двете въстания в контекста на социалната борба и егалитариските концепции за общественото развитие нерелевантно. Доколкото при сравнението и търсене на аналогии между тях може да се прилага сравнително-историческият метод, то анализът следва да се акцентира върху тяхната антиримска насоченост.

Сенатът реагира адекватно на създалата се ситуация на Балканите, която заплашва да застраши римската доминация в този геостратегически важен регион, който контролира връзката по суша между източната и западната част на Средиземноморието. Тревогата на римляните се усилва от слухове за контакти между картагенците и македоните. До сенаторите достига информация, че пуните обещават на Андриск-Филип да му доставят кораби и финансови средства необходими за войната срещу общия противник (App., Lib., 111). В Елада е изпратена нова армия под командването на претора Квинт Цецилий Метел Македоник⁷. Той действа много по-предпазливо. Първо установява пълен контрол върху македонското крайбрежие с подкрепата и на пергамска ескадра изпратена в помощ на римляните от пергамския базилевс Евмен II, след което легионите се насочват на север използвайки за изходна база Тесалия. Римляните достигат до Пидна, където се сблъскват с врага. В последвалото кавалерийско сражение победа удържат войските на македоните, но той не развива постигнатия успех, страхувайки се да влезе в битка с пехотата на противника (Zonar., IX, 28 Dindorf, II, p. 331, 1–5).

Обнадежен от спечелената победа, Андриск решава да развие постигнатия успех. Той разделя войските си на две. Едната част от тях изпраща в Тесалия под командването на свои стратегии. Тяхната задача е да изтласкат римляните от тази елинска област, с което фактически противникът ще остана без главната си стратегическа база за настъпление към Македония. С останалите войски узурпаторът блокира легионите на противника с надеждата да ги принуди да капитулират. Разделянето на македонските войски е стратегическа грешка и Цецилий Метел веднага се възползва от нея. Той атакува решително противника и му нанася тежко поражение (Zonar., IX, 28 Dindorf, II, p. 331, 5–9; 15; Liv., Epit., L; Flor., II, 14, 5; Eutrop., IV, 13; Vell. Pater., I, 11, 2; Paus., VII, 13, 1). Победата на римляните е улеснена от измяната на част от македонската конница, която начело със своя командир Телест в хода на битката преминава на тяхна страна. Андриск екзекутира семейството на предателя, но този акт на възмездие не води до нищо позитивно, а само допълнително настройва срещу него голяма част от колебаещите се македонски аристократи (Diod., XXXII, 9b). Много от тях доброволно преминават на страната на римляните, които

⁷ Той поставя началото на възхода на плебейския род Цецилии Метели, който двацет години по-късно практически се превръща в доминиращ фактор в римската политика и управление в продължение на почти петнайсет години.

опрощават участието във въстанието на всички предали се. Тази милостива политика на Цецилий Метел окончателно подрива позициите на Андриск-Филип сред македоните. Той е принуден да бяга в Тракия, където с подкрепата на някои местни династи успява да събере нова армия. Неговият опит да си върне контрола над Македония завършва с пълен провал. Римляните с изненадваща атака разгромяват авангарда на противника, след което главната армия на узурпатора се разбягва без да влезе в битка (Zon., IX, 28 Dindorf, II, p. 331, 9–12). Той бяга отново в Тракия, но е заловен от тракийския династ Бюзас и предаден на римляните (Делев 2014: 418).

Пленяването на Андриск от римляните слага край на голямото македонско въстание, което е подкрепено и от някои тракийски династи. Неговото поражение е поредното доказателство, че Македония няма необходимите вътрешни ресурси, за да се противопостави успешно на Рим. В началото на въстанието част от македонската аристокрация се обявява срещу движението и нейния лидер, което води до невъзможност да се използват всички вътрешни ресурси и съответно се отразява негативно върху цялото движение. След първите победи македоните изглеждат обединени около своя нов лидер, но в решителното сражение част от аристокрацията отново изменя на Андриск, което е една от основните причини за поражението. Анемичните опити на още няколко самозванци да вдигнат отново македоните на въстание са неутрализирани от римляните с лекота. Главно поради нежеланието на македоните да воюват отново с явно по-силния противник, който не може да бъде победен с наличните ресурси.

Македония е превърната в римска провинция през 146 г. пр. Хр. (Morgan 1969: 422–425)⁸. Тя се превръща в главна стратегическа база на римляните на Балканите (Kallet-Marx 1996: 11–18). Създадената почти едновременно с нея провинция Ахеа си остава вътрешна провинция, докато Македония е гранична провинция, поради което в нея се съсредоточават повечето римски войски на Балканите (Brennan 2000: 225). През втората половина на II и през целия I в. пр. Хр. в провинцията винаги има минимум по един легион, в много случаи при засилена външна опасност в нея се съсредоточават по два и дори три легиона, което е вече една значителна военна сила по стандартите на Късната Римска република.

Римляните използват провинцията, за да прокарат своята политика на Балканите и да осигурят овладяването на комуникациите в Егейска Тракия. През Егейска Тракия минава главният път по суша за Мала Азия, която се пре-

⁸ Авторът в тази своя статия аргументира тезата, че провинция Македония е създадена от консула за 146 г. пр. Хр. Л. Мумий, а не от Квинт Цецилий Метел Македоник победителя на Андриск. Тезата за създаването на провинция Македония през 148 г. пр. Хр. се базира на т.нар. Македонска ера, която се използва в тази провинция до принципата на Октавиан Август и започва в същата 148 г. пр. Хр. В случая опитът да се датира с точност до година създаването на тази римска провинция е контрапродуктивен, защото организацията на една провинция в епохата на римската република е процес, а не еднократен акт.

връща в една от главните зони на римската агресия в Източното Средиземноморие през втората половина на II – първата половина на I в. пр. Хр. (Errington 1971: 229–234). През този период те започват изграждането на пътна инфраструктура, която става известна като *via Egnatia*. Тя свързва Адриатическо море с Пропонтида и се явява основната пътна артерия, по която римляните транспортират войски от Апенинския полуостров до Мала Азия. Фактически без трайното овладяване на Македония и превръщането и в главна стратегическа римска база на Балканите е невъзможно завладяването на полуострова и успешното реализиране на римската експанзия на Изток (McGing 2003: 72).

ИЗВОРИ

Ammiani Marcellini. *Rerum gestarum libri qui supersunt. Libri XIV–XXV.* Vol. I. Ed. W. Seyfarth. Leipzig, 1978.

Appiani. *Historia Romana.* Rec. L. Mendelssohnii. Vol. I–II. Lipsiae: Teubner, 1879–1905.

Diodorus Siculus. *Bibliotheca historica.* Rec. V. Fogel, C. Th. Fischer, vol. I–V, Lipsiae: Teubner, 1888–1906.

Eutropius. *Breviarium ab urbe condita.* Rec. F. Rühl. Lipsiae: Teubner, 1901.

Ioannis Zonarae. *Epitome historiarum.* Ed. L. Dindorfius. Vol. II. Lipsiae: Teubner, 1869.

L. Annaei Flori. *Epitomae libri II et P. Annii Flori Fragmentum de Vergilio oratore an poeta.* Ed. O. Rossbach. Lipsiae: Teubner, 1896.

Luciani. *Opera.* Ed. M. D. MacLeod. Vol. I–IV. Oxford: Clarendon Press, 1972–1987.

Orosius Paulus. *Historiarum adversus Paganos libri Septem.* Ed. C. Zangemeister. Berlin, 1962.

Pausaniae. *Graeciae descriptio.* Ed. F. Spiro. Vol. I–III. Lipsiae: Teubner, 1903.

Polybius. *Historiae.* Hrsg. L. Dindorf, T. Büttner-Wobst. Vol. I–IV. Lipsiae: Teubner, 1889–1905.

Titus Livus. *Ab urbe condita libri.* Editionem primam curavit G. Weissenborn, editionem alteram quam curavit M. Mueller. Vol. 1–2. Lipsiae: Teubner, 1906–1909.

Valeri Maximi. *Factorum et dictorum memorabilium libri novem. Iulii Paridis et Ianuarii Nepotiani. Epitomis adiectis.* Rec. C. Halm. Lipsiae: Teubnerianis, 1865.

Velleius Paternulus. *Histoire Romaine.* Ed. J. Helleguarch. Vol. I–II. Paris: Belles Lettres, 1982.

БИБЛИОГРАФИЯ

Делев 2014: Делев, П. История на племената в Югозападна Тракия през I хил. пр. Хр. София. // **Delev 2014:** Delev, P. Istoriya na plemenata v Yugozapadna Trakia prez I hil. pr. Hr. Sofia.

Мурыгина 1957: Мурыгина, Н. Ф. Сопrotивление фракийских племен римской агрессии и восстание Андриска. – В: Вестник древней истории, 2, 69–84. // **Murgina 1957:** Murgina, N. F. Soprotivlenie frakiyskih plemen rimskoy agressii i vosstanie Andrisk. – In: Vestnik drevney istorii, 2, 69–84.

Brennan 2000: Brennan, T. C. *The praetorship in the Roman republic.* Vol. I. Oxford.

- Cardinali 1911:** Cardinali, G. Lo Pseudo-Filippo. – In: *Rivista di Filologia e di Istruzione Classica*, Vol. 39, 1–20.
- Clark 2014:** Clark, J. H. *Triumph in defeat: Military loss and the Roman Republic*. Oxford.
- Errington 1971:** Errington, R. M. *The Dawn of Empire: Rome's Rise to World Power*. London.
- Gruen 1982:** Gruen, E. S. Macedonia and the Settlement of 167 B.C. – In: Adams, W. L., E. N. Borza. (eds.). *Philip II, Alexander the Great and the Macedonian Heritage*. Washington–Lanham, 257–267.
- Hammond 1989:** Hammond, N. G. L. *The Macedonian State. Origins, Institutions and History*. Oxford, 1989.
- Hammond, Walbank 1988:** Hammond, N. G. L., F. W. Walbank. *A History of Macedonia*. Vol. 3. Oxford.
- Hatzopoulos 1996:** Hatzopoulos, M. B. *Macedonian Institutions under the Kings*. Vol. 1. Athens.
- Helliesen 1986:** Helliesen, J. M. Andriskus and the Revolt of the Macedonians, 149–148 B.C. – *Ancient Macedonia*, Vol. IV, 307–314.
- Kallet-Marx 1996:** Kallet-Marx, R. M. *Hegemony to Empire. The Development of the Roman Imperium in the East from 148 to 62 B.C.* Berkeley-Los Angeles.
- Katsari 2008:** Katsari, C. *Enslavement and Death: The Third Macedonian War*. – In: Katsari, C., E. Dal Lago. (eds.). *From Captivity to Freedom: Themes in Ancient and Modern Slavery*. Leicester–Bristol, 19–39.
- Larsen 1949:** Larsen, J. *Consilium in Livy XLV. 18. 6–7 and the Macedonian Synedria*. – In: *Classical Philology*, Vol. 44. No. 2, 73–90.
- McGing 2003:** McGing, B. *Subjection and Resistance: to the Death of Mithradates*. – In: Erskine, A. (ed.). *A Companion to the Hellenistic World*. Oxford, 71–89.
- Meloni 1953:** Meloni, P. *Perseo e la fine della monarchia macedone*. Roma.
- Morgan 1969:** Morgan, M. G. *Metellus Macedonicus and the Province Macedonia*. – *Historia*, 18, 422–446.
- Papazoglou 1988:** Papazoglou, F. *Les villes de Macédoine a l'époque romaine*. Paris.
- Rosen 1998:** Rosen, K. *Andriskos. Milesische Geschichten und makedonische Geschichte*. – In: *Alexander der Grosse. Eine Welteroberung und ihr Hintergrund*. Bonn, 117–130.
- Rosenstein 2012:** Rosenstein, N. *Rome and Mediterranean 290 to 146 BC: The Imperial Republic*. Edinburgh.
- Rubinsohn 1988:** Rubinsohn, W. Z. *Macedonian Resistance to Roman Occupation in the Second Half of the Second Century B.C.* – In: Yuge, T., M. Doi. (eds.). *Forms of Control and Subordination in Antiquity*. Leiden, 141–158.
- Walbank 1979:** Walbank, F. W. *A Historical Commentary on Polybius*. Vol. 3. Oxford.
- Walbank 1980:** Walbank, F. W. *The Idea of Decline in Polybius*. – In: Koselleck, R., P. Widmer. (Hrsg.). *Niedergang: Studien zu einem geschichtlichen Thema*. Stuttgart, 41–58.
- Zahrnt 2010:** Zahrnt, M. *Die Römer im Land Alexanders des Großen: Geschichte der Provinzen Macedonia und Epirus*. Mainz.